

IMF İstikrar Politikalarının Türk Tarımına Etkisi

Cengiz SAYIN M. Nisa MENCET Yavuz TAŞCIOĞLU

Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, 07059 Antalya.

e-posta: csayin@agric.akdeniz.edu.tr

ÖZET: Türkiye'de IMF anlaşmalı olarak uygulanan son ekonomik istikrar programı kapsamında tarım sektörü de yer almaktadır. Büyük çoğunlukla tarımda yapısal önlemler öngören tedbirlerle Türk tarımında yeni destekleme politikaları önerilmektedir. Gerek girdi ve gerekse ürün piyasasında devlet etkisinin azaltılması ve serbest piyasaya geçiş beklenmektedir. Ancak bu beklenti beraberinde çeşitli sorunları da getirmekte yeni arayışların kamuoyunda sıkça tartışılmasına yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: IMF istikrar politikaları, Türkiye Tarımı

IMF Stability Policies and Its Impact on Turkey's Agriculture

Abstract: In the scope of the last economic stabilization program conducted with an agreement with IMF, agriculture sector is included. New support policies in Turkish agriculture are suggested with the expedients (measures) that foresee structural precautions. Decreasing the effect of Government in both input and product market and transition to free market is expected. However this transition period is bringing several problems besides it and cause debates of new investigations in the public opinion.

Keywords: IMF stability policies, Turkey's agriculture

GİRİŞ

Dünyada uluslararası ticaretin genişlemesinin de etkisiyle bir takım yeni *uluslararası organizasyonlar oluşturma* ihtiyacı da doğmuştur. Adına küreselleşmede denilen yeni yaklaşım ile uluslararası düzeydeki kurumsal yapılanmalar daha da ön plana çıkmıştır. IMF'de bu yaklaşımın önemli ürünlerinden birisidir. Diğer önemli kurumsal yapılanmalar ise Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Dünya Bankası'dır. Belirtilen üç önemli kuruluş dünyada küreselleşme sürecinde büyük roller üstlenmiş durumdadırlar. Çünkü küreselleşmeye ile malların, hizmetlerin ve sermayenin küresel düzeyde dolaşımı beklenmektedir. Bu kapsamda tarım ürünleri de yer almakta ve gelişmelerden etkilenmektedir. Ancak buna da ele alınacak yön ise sadece IMF politikalarının Türk tarımına olası etkileridir.

1. IMF ve TÜRK TARIMI İLİŞKİLERİ

1.1. IMF'nin Oluşum Nedenleri

1930'larda *dünya ekonomik krizinin* yarattığı sorunlarla birlikte ortaya çıkmıştır.

Paranın değerini koruyabilecek bir üst kurum oluşturmak, *ticaretin uyumlu* bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak ve *döviz kurunun istikrarını* sağlamak amacıyla kurulmuştur.

1973 Dünya petrol krizinden sonra Dünya Bankası ile birlikte *az gelişmiş ülkelere yönelik yapısal uyum programları* ile projeler yürütülmeye başlanmıştır.

Gelinen noktada ise; *IMF'nin etkinliği* ve ülkeler üzerindeki yaptırım gücü *küreselleşme gücü* ile artmış ve bu güç, sistemin işleyebilmesi için *zorunlu bir seçenek* olarak belirmiştir.

Bu nedenle *uluslararası kuruluşların* ülkelere yönelik önerilerinin iyice anlaşılması ve irdelenmesi gerekmektedir.

1.2. IMF Anlaşmaları ve Türkiye

IMF'nin anlaşmalı ülkelerle olan ilişkileri, genelde istikrar paketleri ve/veya yapısal uyum programlarının önerilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan *istikrar paketleri; acil müdahale* gerektiren durumlarda *kısa vadeli* çözümlere yönelik olarak uygulanmaktadır. Öte yandan *yapısal uyum programları* ise ekonomik büyümeyi engelleyen *yapısal sorunların* çözümü amaçlamakta ve *daha uzun* bir vadeyi kapsamaktadır.

Belirtilen programların uygulanmasında IMF, *denetleme rolü* üstlenmekte ve *Dünya Bankası* ile sıkı bir işbirliğine gidilmektedir. Yardım talep eden ülkeyle *programın çerçevesi* görüşülmekte, *ödeme takvimleri* belirlenmekte ve ilgili ülkeden en üst düzeyde olmak üzere programa ilişkin *niyet mektupları ve taahhütler* istenmektedir.

Türkiye, yukarıda işleme mekanizması belirtilen IMF'ye 1947 yılında üye olmuş ve günümüze kadar çeşitli tarihlerde stand-by anlaşmaları yapılmıştır. Ancak günümüzdeki son uygulama *Aralık 1999'da* yapılan anlaşmaya dayanmakta olup *tarım* da bu kapsamda yer almaktadır.

2.3. IMF Anlaşmalı İstikrar Programı ve Türk Tarımı

Ekonomik istikrar önlemleri kapsamında tarıma yer verilmesinin temelinde *desteklemelerin devlete olan mali yükünün arttığı* görüşü yatmaktadır.

Dolayısıyla tarımda yeniden yapılanmaya gitmek gerekli görülmektedir. Nitekim IMF anlaşmalı son programa göre, Türk tarımında yeniden yapılanmaya aşağıda sıralanmış olan yaklaşımlar nedeniyle gidilmesi gerektiği belirtilmektedir:

Uygulanmakta olan tarımsal destekleme politikaları, fakir çiftçilere destek sağlamanın en düşük maliyetli yöntemi değildir.

Yapılan uygulama, piyasadaki fiyat sinyallerini bozmakta ve kaynak dağılımını kötü etkilemektedir.

Mevcut destekleme yapısı ile serbest piyasa ekonomisine geçiş engellenmektedir.

Desteklemelerdeki karar verme mekanizmasının çokluğu sağlıklı politikalar oluşturmaya olanak vermemektedir.

Sadece rekabet gücü yüksek ürünler desteklenmemekte, yelpaze geniş tutulmaktadır. Yani mevcut desteklemelerden yararlanmada ürün ayrımına gidilmemektedir.

Programda tarıma yönelik düzenlemeler "Yapısal Önlemler" bölümünde yer almaktadır. Üstelik acil olarak yerine getirilmesi gerekli düzenlemeler bölümünde de tarımla ilgili konulara yer verilmekte ve bu kapsamda;

Fonların kapatılması,
Tütün ve Şeker Kanunu çıkarılması ile
Görev zararlarına ilişkin düzenlemelerin yapılması öngörülmektedir.

Böylece; serbest piyasa ekonomisine geçiş, rekabet gücü yüksek ürünlerin desteklenmesi ve desteklemenin Hazineye yük olmaktan çıkarılması amaçlanmaktadır. Nitekim programın tarımla ilgili taahhütler bölümünde ise;

Destekleme uygulamalarının safhalar halinde ortadan kaldırılması ve fakir çiftçileri hedef alan DGD sistemi ile değiştirilmesi,

Destekleme politikalarının bütçe ve tüketiciler üzerindeki yükünün azaltılması,

Devletin tarımsal üretim ile tarımsal sanayi üretiminde doğrudan müdahaleden çekilmesi ve sektördeki devlet varlıklarının özelleştirilmesi,

Tarıma ayrılan kamu kaynaklarının (planlı ve ani bir şekilde) kısılması öngörülmektedir.

Diğer konular da dahil olmak üzere programın bütününde tarımı ilgilendiren konuların ele alınma şekli ve hedeflere ulaşmada kullanılacak başlıca araçlar Çizelge-1'de belirtilmektedir.

Çizelge-1: IMF Programı Kapsamında Başlıca Tarım Düzenlemeleri

PROGRAMDA ÖNGÖRÜLEN BAŞLICA ARAÇLAR			
A. Fiyatlar	B. Destekleme Alımlarında Fiziki Sınırlamalar	C. Özelleştirme	D. Mali Destek Sınırlamaları
Alım fiyatlarının enflasyona endekslenmesi	Şekerpancarı kotalarının belirlenmesi	Devletin tarımsal üretim ve pazarlamada etkisinin azaltılması	Gübre, ilaç ve kredi sübv.son
Buğday fiyatlarının borsaya uyumu	Tütünde destekleme alımına son verilmesi	TSK tesislerinin Özelleştirilmesi	Et / süt teşvik primine son
TMO satış fiyatlarının maliyeti karşılması	TMO stoklarının azaltılması	TŞFAŞ'nin özelleştirilmesi	Yağlı tohum vd için sınırlı prim
		TEKEL ve ÇAYKUR'un özelleştirilmesi	Fonların kaldırılması
		TCZB özelleştir.	TSK'ne mali yardıma son
			TKK'ne ucuz krediye son

Kaynak: [http://www.hazine.gov.tr/...](http://www.hazine.gov.tr/)

Öngörülen araçların kullanımı ile; Girdi Piyasası'nda; devletin ucuz tarımsal girdi sağlama (girdi sübvansiyonu) politikalarından vazgeçmesi ve

Çıktı Piyasası'nda da; devletin yüksek fiyatlı destekleme alım politikasından vazgeçerek alım yapılan ürün sayısının sınırlandırılması beklenmektedir.

Gelinen noktada, Türk tarımına yönelik desteklemeler kapsamında herhangi bir uygulamanın olup olmadığı akla gelmektedir. Çünkü özellikle diğer desteklemeler alternatif olarak gösterilen DGD

uygulanması ile sanki bütün desteklemelerin kaldırılmış olduğu düşünülmektedir. Ancak durum böyle değildir. Program büyük çoğunlukla bitkisel üretim faaliyetini konu edinmektedir. Buna karşın ülkede;

Doğrudan desteklemelere yönelim teşvik edilmekte,

Prim ve yardım uygulamalarına ise izin verilmektedir. Bu nedenle de,

Hayvancılık destekleri ile

Prim ve Yardım uygulamalarına devam edilmekte ve

Sınırlı sayıda da olsa *hububat alımı* yapılmaktadır.

Günümüze kadar program kapsamında Türkiye'de yapılanlara bakıldığında aşağıdaki saptamalara ulaşıldığı görülmektedir. Buna göre;

Girdi sübvansiyonu ve *destekleme alımı* sınırlandı,

KİT'ler *özelleştirilmeye* hazırlandı,

Doğrudan *gelir desteği*, prim ve yardımına geçildi,

Hazineye olan parasal yük hafifledi (!!!) IMF alacağını garantiledi

Öte yandan ÜRETİCİ;

Pazar sorununu çözemedi,

Dış kaynaklı ve *yüksek fiyatlı girdi* nedeniyle üretime gönüllü olanıadı,

Tarım dışı gelir olanaklarına yöneldi,

Kredi borçları nedeniyle arazi ve traktörünü riske attı,

Güven duygusunu sorguladı, *gelecekte* endişelendi,

Kendi *hatalarını* sorguladı

2. SONUÇ ve ÖNERİLER

Tarıma yönelik düzenlemeler *yapısal özellikte olmayıp*, çoğunlukla *destekleme politikalarını* konu almaktadır.

Konunun sadece *ekonomik boyutları* ele alınmakta, sosyal yönler ihmal edilmektedir.

Kararların oluşturulmasında *üretici örgütleri* devre dışıdır. Ortak bir konsensusdan ziyade bir *dayatma* ön plandadır.

Çok kapsamlı, altyapısı oluşturulmamış ve *çok hızlı* işleyen bir süreç izlenmekte olup, endişeler uyandırmaktadır.

Ekonomik önlemlerin üreticiden kaybettirdiğine karşılık sunulan *alternatifin geleceği* belirsizdir.

Ürün ve girdi piyasalarında *üretici etkinliği* yetersiz olup, serbest piyasa koşullarına uyum zaman istemektedir.

Uzun vadeli, etkin ve ülke koşullarına uygun *ulusal tarım politikası* oluşturma gereği bulunmaktadır.

Tarımda yapısal sorunların çözümü *sosyal yapının* da dikkate alınmasıyla olanaklıdır.

AB ve ABD'de *desteklemelerin daha da artırılması* Türk çiftçilerinin dikkatinden kaçmamaktadır.

Nitekim en kısa sürede *eski destekleme yöntemlerine* yeniden dönüşüleceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2001. Resmi Gazete, Tarih: 21 Haziran 2001, Sayı 24439, Ankara.
- Ayyıldız, T., Açikel, S., Keskin, A., Atsan, T., 1997 "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri" Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 332, Ders Kitapları Serisi No: 79, Erzurum.
- Babacan, A., 1999 "Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi". Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayınları, Ankara
- Demirci, S., 2000 "Doğrudan Gelir Sistemi ve Uygulamalar Literatür İncelemesi" Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü Yayınları No: 40 Ankara
- DPT., 2000. "Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komisyonu Raporu" Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayınları Özel İhtisas Komisyonu Raporu No: 534, Ankara
- Eraktan, G., 2001 "Tarım Politikası Temelleri ve Türkiye'de Tarımsal Destekleme Politikası" Uzel Yayınları İstanbul
- Hazine Müsteşarlığı, 2002 Hazine Müsteşarlığı web sayfası (www.hazine.gov.tr)
- IMF, 2002. Dünya Para Fonu web sayfası (www.imf.org)
- TKB, 2002. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı web sayfası (www.tarim.gov.tr)
- TÜSİAD, 1999. "Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye" Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yayınları No: TÜSİAD-T/99-12/275, İstanbul.
- WTO, 2002 Dünya Ticaret Örgütü web sayfası (www.wto.org.tr)
- Yükseler, Z., 1999. "Tarımsal Destekleme Politikaları ve Doğrudan Gelir Desteği Sisteminin Değerlendirilmesi" Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yayınları, Ankara.